

A fenyőfűrésztelep az erdők réme

„Az erdők rendezése és az erdőgazdaság mai tevékenysége alig egyéb, mint a nagyapáink hibáinak az unokák érdekében való helyreigazítása.”

/Csíkmegyei Füzetek, 572. Szerkeszti: Vitos Mózses/

1894 és 1900 között Csíkszeredában Györgyjakab Márton adta ki a Vitos Mózses (Csíkszentkirály, 1847-1902, uo.) által szerkesztett „Csíkmegyei Füzetek”-et. Azt a 34 darabból álló nagymonográfiát, melynek legjelentősebb erdészettörténeti írásai *A székely kivándorlás és az erdő 1598-603.*, valamint az 569. és 598. közötti oldalakon megjelent *Csíkmegye erdőségei* c. fejezetek. (Ez utóbbi szerzői *Dapsy Frigyes* és *Imre Dénes*, vezető állami erdőtisztek voltak.)

Az idézett fejezeteket kiegészítik az olyan - feltehetően Vitos Mózestől származó - *lábjegyzetek*, mint pl. az 594-595. oldalakon levők, amelyek, elsősorban érzelmi telítettségüknel fogva, mintegy megadják az egész kiadvány alaphangulatát: „Aztán másik baj az, hogy feldolgozott erdőségeink faanyagát nyersen, feldolgozatlan állapotban szállítják tovább, s így a további feldolgozásból nekünk semmi hasznunk. Tehát a *gőzfűrész tulajdonosok által nyújtott napszámmal munkaerőnk, mint élőtként egyszers-mindenkorra* kivan fizetve. Ez a jövőre nézve. A jelenben vállalkozóink erdőségeinket idegenek által dolgoztatják fel. És ha népünk egy része részt is vesz a feldolgozásban, de anyagiilag úgy szólva semmi haszna belőle, mert a vállalkozók által kiszolgáltatott méreg drága élelmi szerek és pancsolt rossz szeszes italok felemésztik nemcsak a napszámot, hanem magát a munkaerőt és munkás népet is.

Mindezekből az látszik, hogy bizony *rabló gazdálkodás* az, a mi erdőségeinkben rejlő rengeteg kincseink kihasználásában még mai nap történik. Midőn bennünket megfosztva minden előjogainktól nyomorúságba s ezzel erdőségeink potom áron való elpocsékolásába kényszerítettek, *kellett volna gondoskodni igen értékes faanyagunk helyben való feldolgozására* fagyarak felállításáról vagy legalább, ha vállalkozóink verseny hiányában már oly potom és saját tettségünk szerinti vételár mellett állottak be erdeinkbe, *olyan vállalkozóról*, kik kötelezték volna magukat, hogy a *nyersfa feldolgozására* itt helyben gyárat állítanak fel. No, de ha mi magunk sem vagyunk arra valók, hogy magunkon segítsünk s mások sem segítenek rajtunk, mert egyéni érdekük távol esik a mi-enktől, tehát csak sanyarogjunk, sóhajtozzunk és panaszkodjunk tovább, ez a mi sorsunk, ha már élnünk kell, éljünk meg ezekből. *Ha nem vagyunk képesek jobb jelent teremteni magunknak, nem is vagyunk jobbra méltók.*”

Az erdei munkából eredő kevés haszonról írt *Krippel Móric* is gyergyószentmiklósi erdőgondnok korában. (→ Erdőtisztek a Székely Kongresszus előkészítésében c. fejezetet.) Sorainak hitelét természetesen nem az adja, hogy a kiváló szakember később főiskolai, majd egyetemi tanár lett, hanem az, hogy hivatásának gyakorlását a gyergyói néppel szoros kapcsolatban végezte: „Nagyon jó, ügyes és szorgalmas erdei munkás a székely. Messze vidékre jár munkába, hol az ország határain belül, hol azon kívül [...] Megbecsülik mindenütt, mint munkabíró, megbízható munkást, szívesen veszik munkába, s jól fizetik. Szerez is szép pénzt. S talán éppen az a baj. *A többecsken szerzett pénz bármiként legyen is ruhába csavargatva, mulatságra késztet.* Valahányszor az inkább vállalkozó községekbe járok s arról szó kerül, mindig azt hallom, hogy a Romániából haza térők előbb benéznek a kocsmába, s csak azután térnek házukba. A szerzett pénz nagy része pálinka és mulatság árába megy el, otthon ezért szemrehányás várja a hazatérőt, *nincs mivel törleszteni*, fordul s megy ismét munkába, hogy kevés kivétellel újból járja, pénzszerzővesztegető útját. Természetesen van máskép is, jobban is, de mert sokat hallom, sok történik így.” /Krippel Móric levele az Erdélyi Kárpát Egyesület titkári hivatalának Kolozsvárt, 1901. Erdély, 1901. 82-83./

Mielőtt véleményt alkotnánk az idézett sorok mondanivalójával kapcsolatosan, vagyis lényegében arra igyekeznénk választ adni, hogy volt-e a helybeli lakosságnak haszna a fenyőfűrészipar székelyföldi kifejlődéséből, ismerjünk meg néhány statisztikai adatot:

1898-ban, a *Marosvásárhelyi Kereskedelmi- és Iparkamara* területén 19 fűrésztelep működött (7 Csík, 5 Háromszék, 4 Maros-Torda és 3 Udvarhely megyében), melyek lényegében csak fenyőt fűrészelték. A rohamos fejlődés következtében 1906-ban a statisztikai adatok már 53 fűrésztelepet említenek. (Csík: 18, Háromszék: 19, Maros-Torda: 12, Udvarhely: 4.)

Az 1905-ből származó statisztikai felmérés szerint az *eladósodottság listavezetője* az erdélyi részeken Csík vármegye volt. Hol volt az erdőeladásokból, az erdőkitermelésből és a fenyőfűrészelésből bejött pénz? És ez jelentős összeg volt! (→ A pénz bősége Csíkban c. fejezetet is.)

Altruista fűrésztelep-tulajdonos, ki áldozatot vállalva a helyi lakosság érdekeit is figyelembe vette volna - pl. azzal, hogy a fűrészáru egy részét helyben feldolgozva, létrehozta volna a készterméket előállító, állandó munkaalkalmat biztosító faipart -, nem volt. Kivétel ez alól némileg *Mestitz Mihály* marosvásárhelyi bútór- és épületasztalos gyára volt, mely 1869-ben alakult és időközönként fűrészáru-termeléssel is foglalkozott. (A másik jelentős bútorgyár, a Székely és Réthy-féle 1907-től szintén Marosvásárhelyt működött.)

A fűrésztelepek a kutatott terület városainak előnyös kialakulására sem voltak kedvező hatással. Ugyanis ha egy-egy „gyáros” telepe körül valamelyes lakónegyedet alakított ki - elsősorban a cég érdekeit tartva szem előtt -, az rendszerint igen szerény életfeltételeket biztosított. (Gondoljunk a *Salamon Ernő* által megörökített gyergyószentmiklósi *munkáskolónia* barakkalakásaira!)

A helyi pénzcsoportok pedig részben tőkeszegények voltak, iparfejlesztési gyakorlatuk sem volt, és távol állt tőlük az önzetlenség is. Pénzüket *magas kamatra* kiadva - előzőleg hozzászoktatták a lakosságot a könnyű hitelszerzéshez -, a kényelmesebb és biztonságosabb bankpolitikát választották, mint a kockázatos *iparfejlesztést*. (Az állam is nemegy saját fűrésztelepét bérbe adta, melyeket egyébként is csak a kincstári erdők mellett létesített.)

Az *1910-es népszámlálás* tanulságait sem mellőzhetjük. Adatai szerint, ha a fűrésziparban foglalkoztatottak számát az „iparkereső”-k összes számához viszonyítjuk, megyénként az alábbi értékeket nyerjük: Csík megye 38,8 %, Háromszék megye 28,7 %, Maros-Torda (Marosvásárhely törvényhatósági jogú város nélkül) 24,0 %, Udvarhely megye 6,5 %, Brassó megye (Brassó rendezett tanácsú várossal) 3,7 %, Beszterce-Naszód megye 16,4 %.

A fűrészipar egészségtelen elterjedését még élesebben szemléltetik az alábbi értékek, melyben a számláló a fűrésztelepi és a nevező az asztalosipari összemélyzet száma: Csík megye 3.290/375; Háromszék megye 3.612/678; Maros-Torda megye (Marosvásárhely nélkül) 2.001/386; Marosvásárhely 58/369; Udvarhely megye 390/402; Beszterce-Naszód megye 902/235; Brassó megye (Brassó várossal együtt) 468/541. /Forrás: A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként. Bp. 1913./

Összegezve a felsorakoztatott tényeket, általánosságban, sok évtized távlatából is, *Vitos Mózes* kifakadását helyénvalónak kell tartanunk: a kutatott terület fenyveseinek gyors elprédálása semmivel sem indokolható. A fűrésztelepek csak ideig-óráig biztosítottak munkaalkalmat - és azt is nehéz feltételek mellett -, a jelzett megyék városainak fejlődéséhez kevésbé járultak hozzá. (Míg Gyergyószentmiklóson barakkalakások alakultak, Csíkszeredában még ez sem, mert 1911-ben csak egy jelentéktelen fűrésztelep működött, 20 alkalmazottal stb.)

A tárgyilagosság megköveteli annak megemlítését is, hogy a *kiegyensúlyozatlan fenyőfűrésziparnak* kedvező hatásai is voltak, ui. a *kivándorlás* mérséklésére pozitív befolyást gyakorolt.

A nép a jogos érdekeit sértő fűrésztelep- és faanyagraktár-tulajdonosokkal szemben, a jogfosztás és a kizsákmányolás elleni harc egyik formájával élt, minek következtében több fűrésztelep a *gyűjtogatás* martaléka lett: 1903-ban a csíkszentkirályi erdőben a *Friedlander-féle fűrésztelep* égett le, míg 1904-ben Csíkszentimrén a *Bäck és Spitzer cég* „deszkagyára” jut hasonló sorsra. /Vö. Nagy Benedek: Parasztmozgalmak és a munkásság harcának kezdetei a Csíki-medencében, a XIX. század második felében és a XX. század elején. Acta Hargitiensia, Csíkszereda 1980. 102., 103./

A tarra vágott erdő képe összeforr a fűrésztelepekével. Az alábbi sorok helyénvalóságából semmit sem von le az, hogy a költő éppen egy tölgyes pusztulását eleveníti fel, hiszen a kutatott területről nagyobb arányban ezek tűntek el:

„*Vágottas*

Egyetlen cserefa, amerre ellátsz. Álla alá szorítja árnyékát, mint a hegedűt, s a némaság muzsikájától magasba röppennek levelei, köröznek kissé, s visszatelepednek ágaira ismét. Fehéren világítanak a csutakok; gombák, gallyak, vidor virágok ülik körbe a hallgatás asztalait. A pusztulás szabad ege alatt évgyűrűik belesárgultak a felismerésbe; micsoda öröm, ha szédülten nyargal körbe-körbe rajtuk egy hangya! Mint az ember: a hiábavalóságnak is örülni tud, hogyha élet. Körül lelőtt madarak: forgácsok barnulnak a földbe, fölöttük a favágók vére-cseppje: szamóca ring. [...]"

/Farkas Árpád: Jegenyekör. Versek. Kolozsvár, 1971. 108./

